

پیرامون وضعیت «بدهی های خارجی» ایران^۱

چکیده

گزارش «وضعیت بدهی های خارجی ایران» ضمن بررسی تجربه کشورهای مختلف جهان دیدگاه های متفاوت در مورد مطلوبیت یا بدی تأمین مالی از خارج را مطرح کرده است. این مقاله هم برای روشن شدن ابعاد تأمین مالی از خارج، تدوین شده است.

مقدمه

موضوع استقراض خارجی که در این مقاله از دیدگاه های مختلفی نظیر دیدگاه «مثبت» تجربه شده و دیدگاه توسعه اقتصادی مبتنی بر صنعت بررسی می گردد، به اشکال گوناگونی مانند دریافت وام از خارج اعم از دولت ها، بخش خصوصی خارجی، پیش فروش محصولات و مواد اولیه، خرید به شکل «نسیه» و فروش اوراق قرضه دولتی در بازارهای جهانی صورت می گیرد.

منابع خارجی وام دهنده به ایران؛ بانک جهانی، بانک ها و شرکت های اروپایی و ژاپنی بوده اند. بانک جهانی علاوه بر این که اولین وام خود را در سال ۱۹۹۱ میلادی برای بازسازی مناطق زلزله زده در اختیار ایران قرار داد، همکاری های مالی در خصوص انجام پروژه های عمرانی و مطالعات اقتصادی هم با ایران داشته است. ایران در راستای اجرای پروژه های عمرانی خود از بانک ها و شرکت های اروپایی و ژاپنی نیز وام دریافت کرده است. بزرگترین بخش دیون خارجی ایران، بدهی های کوتاه مدت بوده که مهلت بازپرداخت بسیاری از آن ها طی توافقاتی - که دولت ایران با دولت های آلمان، اتریش، ایتالیا، اسپانیا، امارات، بلژیک، بریتانیا، تایوان، ترکیه، سوئیس، سوئد، کره جنوبی، هلند، دانمارک، فرانسه، یونان و ژاپن صورت داده است - به تعویق افتاده و اعتبارات جدیدی برای بازپرداخت برخی بدهی های کوتاه مدت دریافت داشته است و تعهدات جدید ایران در قبال کشورهای مذکور از «بخش خصوصی» آن کشورها به «بخش دولتی» انتقال یافت. به علاوه، در پی مذاکرات استمهال، دوره تنفسی ۲ ساله و دوره بازپرداخت دیون خارجی ایران ۴ ساله تعیین گردید.

۱. این مقاله گزارشی است که در «دفتر بررسی های اقتصادی» در خردادماه سال ۱۳۷۶ تهیه و با شماره ۱۷۰۱۱۸۱ در مرکز پژوهش های مجلس منتشر شده است.

سرانجام این که درباره استحکام اقتصادی، توان صادراتی و بازپرداخت بدهی‌های خارجی ایران، سال ۱۹۹۵ میلادی، سالی درخشان بود. در این سال، ایران توانست اکثر بدهی‌های خود را بازپرداخت نماید. بانک «باشل» سوئیس گزارش داد که در ۴ ماهه آخر سال ۱۹۹۴ میلادی بانک مرکزی ایران، ذخایر ارزی خود را ۴۹۵ میلیون دلار افزایش داد و به ۶ میلیارد و ۴۹۰ میلیون دلار رسانید. این رویه، حاکی از استحکام اقتصادی، توان صادراتی و جاذبه سرمایه‌گذاری خارجی در ایران را نشان می‌دهد.

فصل اول - بررسی «استقراض خارجی» در کشورهای در حال رشد از دیدگاه‌های مختلف

استقراض خارجی و تبعات آن (دیدگاه مثبت)

موضوع «استقراض» پیش‌تر مورد توجه صاحب‌نظران مسائل اقتصادی و سیاسی کشورهای مختلف قرار گرفته، و به لحاظ ابعاد اقتصادی، سیاسی و حتی مدیریتی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مباحثی که حول این موضوع مطرح است، عمدتاً پیرامون استقراض خارجی و اثرات مثبت و منفی این جنبه مطلب است که مورد بررسی قرار می‌گیرد (اثرات مثبت آن در این مقاله اشاره می‌شود).

استقراض خارجی به صورت‌های گوناگونی، امکان‌پذیر می‌گردد که معمول‌ترین اشکال آن به شرح ذیل‌اند:

۱. دریافت وام از خارج اعم از دولت‌ها، سازمان‌های مالی بین‌المللی (صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی)، بانک‌ها و مؤسسات مالی بخش خصوصی؛

۲. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی توسط دولت‌ها، بخش خصوصی خارجی و شرکت‌های چند ملیتی؛

۳. پیش‌فروش محصولات مختلفی نظیر نفت، مس و غیره و یا تولیدات کارخانجات که با ارائه کمک‌های مالی و حتی شرکت‌های خارجی و توسط خود آن‌ها در داخل احداث و طریقه بازپرداخت این کمک‌ها، با پیش‌فروش محصولات، صورت می‌گیرد؛

۴. خرید به شکل «نسیه» به این معنی که کالاها و مواد مورد نیاز کشور به صورت مدت‌دار (یک‌ساله، دو‌ساله و...) خریداری می‌شود؛

۵. فروش اوراق قرضه دولتی در بازارهای جهانی. هر یک از اشکال استقراض فوق‌الذکر، علاوه بر آثار مشابه عواقب اقتصادی، سیاسی و اجتماعی خاص خود را نیز به جا می‌گذارند. معمولاً، استقراض یا به منظور تأمین هزینه‌های مصرفی جامعه مورد استفاده قرار می‌گیرد، یعنی خرید ارزاق و کالاهای مصرفی مورد نیاز جامعه از خارج و یا به منظور تأمین هزینه‌های سرمایه‌گذاری یعنی ورود تکنولوژی، تکمیل و یا احداث کارخانجات جدید صورت می‌گیرد. پاره‌ای از کشورهای در حال رشد، استقراض خارجی را در بعد

سرمایه‌گذاری در زمینه‌های صنعتی جهت توسعه اقتصادی می‌نگرند و اولویت اصلی آن‌ها در سرمایه‌گذاری برای تولید و ورود تکنولوژی بهینه شامل می‌گردد، تسریع و تبیین اثرات استقراض خارجی در کشورهای در حال رشد (دیدگاه مثبت) را باید در صورت نظارت دقیق از سوی مدیریت قوی کشور باعث گسترش و توسعه قدرت اقتصادی کشورهای وام‌گیرنده دانست. آثار و تبعات مثبت تجربه شده استقراض خارجی به شرح ذیل است:

۱. وقتی که درآمد کشوری محدود باشد و هزینه تهیه و تولید کالاهای اساسی، اجازه خرید مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز را ندهد و در نتیجه از ظرفیت کارخانجات استفاده کامل به عمل نیاید، کاهش تولید و به دنبال آن افزایش قیمت‌ها ناشی می‌گردد و به علاوه تعداد زیادی از کارگران کارخانجات کار خود را از دست خواهند داد، در چنین شرایطی استفاده از استقراض خارجی می‌تواند از آثار نامطلوب فوق جلوگیری به عمل آورده و با افزایش اشتغال بیش‌تر موجبات رونق اقتصادی فراهم گردد؛

۲. با استفاده از استقراض خارجی و به دنبال آن افزایش تولید کالای مورد نیاز جامعه، کشورها از ورود آن‌هایی نیاز می‌گردند و از این طریق، ارزی که برای ورود آن‌ها می‌بایست پرداخت گردد، به سرمایه‌گذاری برای تولید بیش‌تر اختصاص داده خواهد شد؛

۳. استقراض می‌تواند شرایط ایجاد سرمایه‌گذاری جدید و تقویت و گسترش صنایع مورد نیاز جامعه را فراهم آورده و موجب ورود تکنولوژی و یا تکمیل آن در داخل کشور گردد؛

۴. با ورود تکنولوژی از طریق استقراض خارجی، طبقاً آموزش و فراگیری نیروهای داخلی رایج به دنبال خواهد داشت و از این طریق، سطح تخصص و مهارت فنی در داخل کشور افزایش پیدا خواهد کرد. این امر زمینه حرکت جهت رشد صنعتی و توسعه اقتصادی را تسریع نموده و تحرک در زمینه ابداعات و اختراعات را افزایش خواهد داد؛

۵. با انقراض و ایجاد زمینه‌های تولید و اشتغال، نه فقط قدرت اقتصادی کشور می‌تواند افزایش یابد، بلکه به دلیل افزایش تولید هم می‌توان پاسخگوی نیازهای مصرف داخلی شد و هم با صدور محصولات مازاد و تحصیل ارز لازم، به خوبی از عهده بازپرداخت بدهی‌های مربوط برآمد.

«چین» طی سال‌های ۱۹۷۸-۱۹۸۸ مبلغ ۳۵ میلیارد دلار وام از خارج دریافت کرد که قادر شد با منافع حاصله از پروژه‌ها - که هزینه آن‌ها از محل این وام‌ها تأمین گردید - دیون خارجی مربوطه را بازپرداخت نماید، آلمان شرقی، آن دسته از بدهی خارجی خود را که از

مؤسسات مالی و کشورهای غربی و نیز اتحاد شوروی (سابق) به صورت وام دریافت کرده بود، از مبلغ ۱۱/۸ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به ۶/۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۵ رساند، این امر نشان‌دهنده ایجاد ظرفیت‌های لازم برای بازپرداخت دیون توسط آلمان شرقی سابق به وسیله وام‌های دریافتی بوده است^۱

استقراض خارجی و توسعه (دیدگاه توسعه اقتصادی مبتنی بر صنعت) کشورهای در حال رشد در سه دهه اخیر از دو استراتژی عمده در راه رسیدن به «توسعه» پیروی کرده‌اند، آنان یا «صنعت» را به عنوان جز مهم و اساسی در نظر گرفته و «کشاورزی» را کنار گذاشته‌اند و یا به بخش کشاورزی روی آورده و صنعت را به کناری نهاده‌اند یا از نظر الگوهای ظاهری، از کشورهای بلوک شرق سابق یا کشورهای غربی پیروی کرده‌اند.^۲ چین و تایلند دو نمونه موفق الگوی توسعه بر اساس تکیه بر بخش کشاورزی هستند. تا، کید بر توسعه مبتنی بر صنعت، بهره‌برداری کاراتر از منابع و افزایش تولید مستلزم دستیابی به توسعه اقتصادی سریع، سرمایه‌گذاری گسترده در بخش صنعت می‌تواند راه‌گشا باشد و کشورهای در حال رشد نیز از طرق مختلف، مانند جذب سرمایه‌های خارجی و دریافت وام و کمک‌های خارجی اقدام ورزیده‌اند، عمده‌ترین روش‌های ارائه کمک (تزریق مالی) به کشورهای در حال رشد به شرح ذیل است:

۱. وام‌های تجاری و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم توسط بخش خصوصی خارجی؛
 ۲. پرداخت‌هایی که به اهداف نظامی اختصاص دارند؛
 ۳. تخصیص منابع مالی بوسیله دولت‌ها یا محافل بین‌المللی نظیر بانک جهانی یا صندوق بین‌المللی پول به یک دولت یا بنگاه اقتصادی (دولتی یا خصوصی ...).
- مکانیسم تأمین مالی بین‌المللی برای کشورهای در حال رشد متقاضی، این امکان را فراهم می‌آورد که برای خرید بیش‌تر از خارج، اقدام به «وام» کرده‌اند. این کشورها بایستی از طریق فروش کالا و خدمات به خارج (صادرات) بدهی‌های خود را بپردازند. بنابراین می‌توان وضع بدهی‌های کشورهای در حال رشد را توسط دو «شاخص» ارزیابی کرد. اولین شاخص را باید نرخ بدهی یا نسبت مبلغ (میان مدت و بلند مدت) به صادرات کشورهای مربوطه دانست. البته در کشورهای تولیدکننده نفت که پاره‌ای از آن‌ها در ردیف کشورهای در حال رشد واقع‌اند، گاهی ما شاهد کاهش نرخ بدهی به خاطر افزایش درآمدهای نفتی آن‌ها بوده‌ایم.
- دومین شاخص، نرخ بازپرداخت بدهی‌هاست که عبارت است از نسبت بازپرداخت بدهی

۱. روزنامه کیهان، «استقراض خارجی چین و آلمان شرقی»، ۱۳۶۸/۳۲۸، ص ۱۵.

۲. چین پس از «مانو» هم به تدریج در صدد تغییر استراتژی‌های خویش برآمد و تز مدرنیزه کردن صنایع و ورود محصولات آن به بازارهای بین‌المللی را جانشین تز پیشین که بر اساس پیشبرد بخش کشاورزی بنا شده بود، کرد.

به صادرات کشورهای مربوطه. برخی کشورهای تولیدکننده نفت که در ردیف کشورهای در حال رشد واقع اند، به لطف صادرات بیش تر نفت، از عهده بازپرداخت بدهی های خود برآمده اند.

از اوایل دهه ۱۹۸۰، بحران بدهی های کشورهای در حال رشد ابعاد ویژه ای به خود گرفت و یک باره جریان سرمایه به جهان سوم کاهش یافت. به دلایل زیر، پاره ای از کشورهای جهان سوم خود را در بازپرداخت بدهی ها ناتوان دیدند:

۱. افزایش نرخ بهره در بازارهای جهانی و افزایش تورم
۲. کاهش صادرات کشورهای در حال رشد، به علت کاهش قیمت مواد اولیه؛
۳. کسری تراز پرداخت های کشورهای در حال رشد؛

۴. نارسایی سیستم پولی و مالی بین المللی. از ابتدای دهه ۱۹۷۰ میلادی بر میزان بدهی های کشورهای در حال رشد افزوده شد و از سال ۱۹۷۳ میلادی تا سال ۱۹۸۰ میلادی، به ۵ برابر افزایش یافت. علت این افزایش، فعالیت های کنترل نشده بازار سرمایه و بانک های کشورهای صنعتی و نیز سابقه کشورهای در حال رشد برای دریافت هر چه بیش تر وام بود. از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد، این پیشروی به روندی خطرناک تبدیل شد. سازمان ملل متحد دهه ۱۹۷۰ میلادی را «دومین دهه توسعه» نامگذاری کرد.^۱

مشکل بدهی های کشورهای در حال رشد تا سال ۱۹۸۲ میلادی چندان مهم جلوه نمی کرد اما از این تاریخ به بعد، این معضل اوج گرفت و تلاش برای یافتن راه حل بحران بدهی ها، نخستین بار از سوی محافل مالی بین المللی آغاز شد و کنفرانس مشترک صندوق بین المللی پول و بانک جهانی در تورنتوی کانادا سر آغاز چنین تلاشی به شمار می رفت. به علاوه، برخی کشورهای در حال رشد که نتوانسته بودند بدون دریافت وام بیش تر از عهده بازپرداخت بهره سنگین بدهی های خود برآیند، در نتیجه سیاست اقتصادی امریکا و کسری بودجه عظیم این کشور در اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی باعث افزایش نرخ بهره وام هادر ایالات متحده و جامعه اروپا شد.^۲

بدهی های کشورهای در حال رشد، مناسبات این دسته از کشورها را با کشورهای صنعتی مبهم ساخت و باعث شتاب بخشیدن به تحولاتی که نتیجه آن ها هنوز معلوم نیست، شده است. درس بزرگ دهه ۱۹۷۰ میلادی، ارتباط ناپایدار میان «انقراض و توسعه» نامگذاری گردید. کشورهای صنعتی، دستیابی به صنایع بازارهای سرمایه بین المللی و ادامه جریان انتقال سرمایه به کشورهای در حال رشد را منوط به اعتبار این دسته از کشورها در بازپرداخت بدهی هایشان عنوان کردند.

۱. انی چنکو، «پول، نظام پولی بین المللی و بحران آن»، مترجم ناصرزادفشان، تهران، انتشارات پیشبرد، ۱۳۶۸، ص ۳۰۰-۳۳۲.

۲. همان.

کنفرانس مشترک صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی در سال ۱۹۸۲ میلادی برای اولین بار، تلاش برای یافتن راه حل بحران بدهی‌ها از یک سو و جدیت کشورهای صنعتی از سوی دیگر بود. استراتژی که این کنفرانس برای حل بحران بدهی‌ها ارائه کرد، یکی ادامه سیاست ایجاد رونق اقتصادی و نیز ادامه اعطای وام به کشورهای در حال رشد جهت پیشبرد هماهنگ آن‌ها با رونق اقتصادی جهان، همراه بود.

برخی از کشورهای در حال رشد و تطابق با این استراتژی، سیاست صرفه‌جویی را پیش گرفتند، از سرمایه‌گذاری در طرح‌های عام خودداری کردند، واردات خود را کاهش دادند و در تجارت خارجی خود، موازنه‌ای ایجاد کردند تا بتوانند بدهی‌های خود را بازپرداخت نمایند.

به دلیل شکست سیاست مذکور از سوی برخی کشورهای «در حال رشد»، اجلاس مشترک دیگری از سوی صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی در سال ۱۹۸۵ برگزار شد. این کنفرانس نیز بر رونق اقتصادی کشورهای در حال رشد تأکید ورزید و خواستار اعطای وام‌های پیش‌تری به کشورهای مذکور شد. افزون بر این، قرار شد بانک جهانی نیز میلیاردها دلار وام در اختیار این دسته از کشورها قرار دهد. برای این طرح جدید، بانک جهانی - که تا آن روز خود را از بحران بدهی‌های جهان سوم خارج کرده بود - نقش بیش‌تری بر عهده گرفت.^۱

برخی کشورهای «در حال رشد» برای تأمین مالی خود جهت پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی تنها راه آزادانه را در «سطح ملی و منطقه‌ای» دانستند و این استراتژی را گامی برای حل و فصل معضل بدهی‌های خود قلمداد کرده‌اند. این استراتژی با اتخاذ سیاست همگرایی اقتصادی - تجاری بین کشورهای در حال رشد (جنوب - جنوب) صورت گرفته است. سازمان‌های منطقه‌ای اقتصادی که با مشارکت این دسته از کشورها تأسیس شده، در همین راستاست.

فصل دوم - منابع خارجی وام‌دهنده به ایران بانک جهانی

بانک جهانی، اولین وام خود (از اواسط دهه ۱۹۷۰ به این سو) را در سال ۱۹۹۱ به ایران پرداخت کرد. مبلغ این وام بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیون دلار بود که برای بازسازی مناطق زلزله‌زده در اختیار ایران قرار گرفت. مخارج بازسازی زلزله ایران حدود ۶۰۰ میلیون دلار برآورده شده بود، به علاوه، مؤسسات خارجی دیگری نیز به منظور تأمین این هزینه‌ها با بانک جهانی همکاری داشته‌اند.^۲

۱. این چنگو، پیشین، ص ۳۰۰-۳۳۲.

2. The World Bank Atlas, 1995.

در حالی که همکاری های مالی ایران و بانک جهانی در خصوص انجام پروژه های عمرانی و مطالعات اقتصادی، به طور مؤثر وارد دومین سال خود (۱۳۷۱) شده بود، اولین هیأت بانکی به منظور شناسایی و تدارک پروژه های مختلف در اواخر سال ۱۳۶۹ به ایران سفر نمود. محور همکاری های بانک جهانی با ایران در خصوص پروژه هایی بود که منتهی به دریافت تسهیلات مالی برای اجرای پروژه های زیر شده بود:

۱. پروژه بازسازی مناطق زلزله زده

استان های گیلان و مازندران ۱۳۶۹ (۱۹۹۱)

به دنبال وقوع زلزله در مناطق شمالی و شمال غربی ایران در سال ۱۳۶۹ و اعلام آمادگی بانک جهانی برای ارائه کمک در بازسازی مناطق خسارت دیده، مقامات جمهوری اسلامی ایران موافقت کردند که از تسهیلات اضطراری آن بانک - که معمولاً برای جبران خسارت ناشی از وقایع طبیعی پرداخت می گردد - برای بازسازی این مناطق استفاده نمایند. وجوه این اعتبار به تأمین بخشی از هزینه های ارزی برنامه کلی دولت برای بازسازی مناطق زلزله زده اختصاص یافت، به علاوه قسمتی از وجوه این اعتبار، صرف تدوین طرحی برای پیشگیری و کاهش زیان های زلزله گردید. مبلغ اعتبار بانک جهانی به ایران بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیون دلار برآورد شده بود.

۲. پروژه کنترل سیل سیستان ۱۳۷۱ (۱۹۹۲)

هدف از اجرای این پروژه، کنترل و مهار سیلاب هایی است که سالانه در منطقه سیستان باعث خسارت و ضررهای فراوانی می گردد. بازسازی و احداث ۱۳۰ کیلومتر قوره های کنارهای رودخانه سیستان و ۱۰۰ کیلومتر قوره های ساحلی دریاچه هامون از جمله عملیات مهم و اصلی پروژه مذکور بوده اند. تاریخ تصویب این پروژه ۲۸ ماه مه ۱۹۹۲ (۷ خرداد ۱۳۷۱) و مبلغ اعتباری بانک جهانی ۵۷ میلیون دلار و دوره اجرای پروژه ۶ سال برآورد گردید.^۱

۳. پروژه شبکه جمع آوری آب های سطحی تهران ۱۳۷۱ (۱۹۹۲)

عملیات پروژه عمدتاً شامل ۱۰/۸ کیلومتر کانال اصلی، ۲/۶ کیلومتر کانال سرپوشیده و ۲ کیلومتر سرباز بوده است. تاریخ تصویب این پروژه ۲۸ ماه مه ۱۹۹۲ (۷ خرداد ۱۳۷۱) و دوره اجرای پروژه ۶ سال و مبلغ اعتباری آن ۷۷ میلیون دلار برآورد گردید.^۲

1. Ibid. p. 20.

2. Ibid. p. 20.

۴. پروژه بهسازی آبیاری ۱۳۷۱ (۱۹۹۲)

پروژه مذکور شامل چرخه کاملی از آب رسانی، آبیاری، بازسازی، طراحی و تجهیز مزارع، آموزش و تولید بوده، وسعت این پروژه بخش هایی از اراضی مغان، بهبهان، زرینه رود و تجن را تحت پوشش آبیاری خود قرار داده بود. دوره اجرای پروژه ۶ سال و مبلغ اعتباری آن از سوی بانک جهانی، ۱۵۷ میلیون دلار برآورد گردید.^۱

۵. پروژه افزایش تولید برق ۱۳۷۰ (۱۹۹۱)

در چارچوب همکاری های ایران و بانک جهانی و نظر به نیاز شدید کشور به افزایش تولید برق و امکان بهینه سازی تأسیسات موجود تولید برق (تهران و قم) و جهت بالا بردن بازدهی آن ها، پروژه ای بین دو طرف در مرداد ماه ۱۳۷۰ به تصویب رسید. دوره اجرای این پروژه ۶ سال و مبلغ اعتباری آن از سوی بانک جهانی ۱۶۵ میلیون دلار برآورد گردید.^۲

۶. پروژه بهداشت و تنظیم خانواده ۱۳۷۱ (۱۹۹۲)

مجری پروژه و طرف همکاری با بانک جهانی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بود و اجزاء پروژه بهداشت به توسعه بهداشت اولیه در مناطق روستایی، کنترل جمعیت و تنظیم خانواده و مبلغ اعتباری آن از سوی بانک جهانی، ۱۴۷۴ میلیون دلار برآورد گردید.^۳ همچنین بانک جهانی بار دیگر در مورخ ۱۳۷۳ (۱۹۹۴) با پرداخت یک وام ۷۷ میلیون دلاری به شهرداری تهران برای ایجاد کانال های آب موافقت کرد. این بانک از شهرداری تهران خواسته بود تا مراحل نهایی انعقاد قراردادهای مربوط به ایجاد یک سیستم کنترل سیل در تهران را طی نماید.^۴

بانک ها و شرکت های اروپایی

بانک ملی پاریس و سوسیته جنرال فرانسه در ارائه میلیارد ها دلار اعتبار به ایران جهت اجرای پروژه های عمرانی این کشور، نقش به سزایی داشته اند، بانک های ایتالیایی و آلمانی - که در زمینه ارائه اعتبار به ایران، مشکلی با مؤسسات تضمین صادرات کشورهای متبوعه خود نداشتند - نقش اساسی تری در این زمینه دارا بوده و عملاً به صورت تأمین کننده مهم ترین وام دریافتی توسط ایران بوده اند.

اعتبار ۲/۶ میلیارد دلاری بانک ملی پاریس به ایران، صرف واردات ۲ میلیارد دلار کالای

1. Ibid. p. 21.

2. Ibid. p. 21.

3. Ibid. p. 21.

4. Ibid. p. 20.

فرانسوی و ۶۰۰ میلیون دلار خرید از ایتالیا اختصاص یافت و در قبال آن، بانک مرکزی ایران به دنبال احداث پروژه‌هایی بود که از طریق این اعتبار ساخته شده است. اعتبار مالی دیگر از سوی بانک سوسیته جنرال فرانسه به شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران داده شد که موارد استفاده محدود آن به پتروشیمی بندر امام، تبریز، کارخانه کود شیمیایی خراسان و فاز سوم پتروشیمی اراک اختصاص یافت.^۱

مؤسسات تضمین صادرات آلمان و ایتالیا، اعتبارات میان مدت و حتی ۵ (پنج) ساله ایران را تضمین نموده‌اند. بانک کهرشال ایتالیا در سال ۱۳۶۹، اعتباری به مبلغ ۴۸۰ میلیون مارک برای احداث بخشی از فاز اول پالایشگاه اراک به ایران اختصاص داد. شرکت آلمانی «هرمس»، مبلغی معادل ۲۰ میلیون مارک (۱۲/۵ میلیون دلار) را برای پوشش بیمه‌ای اسناد اعتباری بخش خصوصی ایران، اختصاص داده، و آلمان عرضه کننده اصلی کالا به ایران محسوب شده است. در سال ۱۹۹۲، این کشور فروشی معادل ۴۱۰ میلیون دلار به ایران داشته است.^۲

یک گروه از بانک‌های ایتالیایی در ژانویه ۱۹۹۴ (۲۵ دی ماه ۱۳۷۳) موافقت‌نامه اعطای یک میلیارد دلار وام به ایران را امضا کردند. ایران این وام را برای بازپرداخت اعتبار اعطا شده از سوی ۱۵۰ بازرگان ایتالیایی دریافت کرد. براین اساس، دو کشور با زمان بندی اعتبارات مربوط به کالاهای صادراتی ایتالیا به ایران موافقت کردند و بیمه اعتباراتی «ساجا» نیز اعلام کرد که بانک مرکزی ایران بازپرداخت این وام را تضمین می‌کند.^۳

«یورگن مولمان» نماینده پارلمان و وزیر وقت اقتصاد آلمان در مورخ ۱۳۷۴/۲/۳ در رأس یک هیأت بلند پایه اقتصادی وارد ایران شد که در پی مذاکرات بین مقامات اقتصادی دو کشور، مقرر گردید پروژه‌هایی با بازده اقتصادی قابل قبول بانک‌ها، مستقیماً از طریق بانک‌های آلمانی تأمین اعتبار شوند. در زمینه پروژه‌های دولتی ایران نظیر راه آهن و ... با توافق دولت ایران و بر اساس سیاست‌های مالی دولت آلمان در تأمین اعتبارات پروژه‌های خارجی انجام گردد.^۴

بانک‌ها و شرکت‌های ژاپنی

ژاپن در نخستین گام خود، ۱۵۰ میلیارد یین (۱/۴ میلیارد دلار) برای ساخت یک نیروگاه آبی به ایران اختصاص داد. ۳۸ میلیارد یین (۳۶۵ میلیون دلار) از این وام تا قبل از سال ۱۳۷۳ به ایران پرداخت شد و بخش دیگری از آن، قرار بود طی سال ۱۳۷۳ به ایران پرداخت گردد.^۵

۱. روزنامه رسالت، «مشکلات ایران در استقراض خارجی»، ۱۳۷۰/۷/۶ ص ۲.

۲. روزنامه سلام، «بدهی‌های خارجی ایران»، ۱۳۷۱/۱۱/۲۹، ص ۲.

۳. روزنامه سلام، «ایران یک میلیارد دلار وام از بانک‌های ایتالیایی دریافت می‌کند»، ۱۳۷۳/۱۰/۱۳، ص ۲.

۴. روزنامه ابرار، «وام آلمان به ایران»، ۱۳۷۴/۲/۳، ص ۳.

۵. روزنامه کیهان، «ژاپن ۱/۴ میلیارد دلار وام به ایران داد»، ۱۳۷۳/۱/۲۷، ص ۳.

در راستای اعطای بخش دوم وام ۱۵۰ میلیارد بن ژاپن به ایران، دولت توکیو در مورخ ۱۳۷۳/۱۰/۲۵ در مورد نحوه پرداخت بخش‌های بعدی این وام (۱۵۰ میلیارد بن) به ایران برای احداث سد کارون-۴ تصمیم‌گیری نمود و اولین بخش از این وام به مبلغ ۳۸ میلیارد بن، را در اردیبهشت ۱۳۷۳ به ایران پرداخت و به منظور پاسخ‌گویی به درخواست دولت امریکا، پرداخت قسمت دوم این وام را - که ۴۶ میلیارد بن بود - متوقف کرد.^۱

فصل سوم - میزان بدهی‌های خارجی ایران و نحوه بازپرداخت آن میزان بدهی‌های خارجی ایران

بدهی‌های خارجی ایران در سال ۱۹۹۱ میلادی به ۱۷ میلیارد دلار یعنی (۳ برابر سال ۱۹۹۰) و در سال ۱۹۹۲ بالغ بر ۲۰ میلیارد دلار برآورد گردید. بهره بدهی‌های ایران نزدیک به ۳ میلیارد دلار رسیده بود. ایران در طول حداکثر ۶ ماهه اول سال ۱۹۹۳ میلادی، ۳ میلیارد دلار از بدهی‌های عقب افتاده خود را پرداخت کرد. مقامات بانک مرکزی ایران، پایان سال ۱۹۹۴ میلادی را نقطه عطفی در پایان بحران بدهی‌های خارجی ایران قلمداد و اعلام کردند که «دیون» عقب افتاده این کشور تا پایان سال مذکور، تسویه خواهد شد.^۲

بزرگترین بخش دیون خارجی ایران، بدهی‌های کوتاه مدت است که در سال ۱۹۹۲ به بیش از ۷۸ درصد دیون خارجی کشور بالغ گردید. بر اساس آمار «جدول دیون جهانی» در پایان سال ۱۹۹۲، ایران دارای ۱۱/۱ میلیارد دلار بدهی کوتاه مدت بوده که تنها بهره آن سالانه ۵۴۷ میلیون دلار بالغ می‌گردید. این، در حالی است که وام‌های بلند مدت کشور تا پایان سال ۱۹۹۲ حدود ۳/۱ میلیارد دلار بود و رشد آن حدود ۱۲ درصد بالغ می‌گردید.^۳

ایران در سال ۱۳۷۲ (۱۹۹۳)، ۱۰ میلیارد دلار از تمهیداتش نسبت به طرف‌های تجاری خود را انجام داد و برخی از طرف‌های تجاری این کشور از جمله آلمان، ژاپن، سوئیس و اتریش با تمدید مدت انجام تمهیدات مالی ایران نسبت به این کشورها - که مبلغ ۶ میلیارد دلار بوده است - موافقت کردند، همچنین، ایران در صدد بود موافقت ۵ کشور دیگر اروپای غربی را که طرف‌های تجاری این کشور محسوب بوده‌اند، برای تمدید مهلت انجام تمهیدات مالی خود به میزان ۹۰۰ میلیون دلار به دست آورد.^۴

روزنامه فیگارو (چاپ پاریس) در شماره روز چهارشنبه ۱۳۷۳/۱۰/۱۷، رقم کل بدهی

۱. روزنامه سلام، «ژاپن نحوه پرداخت بقیه وام ۱۵۰ میلیارد بنی به ایران را بررسی می‌کند»، ۱۳۷۳/۱۰/۲۵، ص ۲. ۱۹۹۵.

2. Europa Publications Limited, The Middle East and North African, Iran, 41st Edition, 1995, pp. 407-408.

3. Ibid, p. 409.

4. Europa Publications Limited, Op, Cit, PP. 410-411.

خارجی ایران را ۳۰ میلیارد دلار و بدهی های معوقه تهران را ۱۳ میلیارد دلار ذکر کرد.^۱

تمدید مهلت بازپرداخت بدهی های خارجی ایران از سوی کشورها آلمان

مقامات رسمی ایران و آلمان طی توافقی در سال ۱۹۹۴ در مورد زمان بندی مجدد ۴/۵ میلیارد دلار از دیون ایران به این کشور - که تحت پوشش بیمه دولتی «هرمس» قرار داشته است - دست یافتند. قرار شد ایران این مبلغ را در سال های ۲۰۰۰-۱۹۹۶ میلادی بازپرداخت نماید.^۲ همچنین، بانک مرکزی ایران و اتحادیه صنایع آلمان در مورد نحوه بازپرداخت جمعا یک میلیارد مارک بدهی های ایران به ۸۰۰ شرکت آلمانی به توافق رسیدند (مهر ۱۳۷۳). شرکت های طلبکار آلمانی که برای معاملات خود با ایران، تضمین بیمه دولتی «هرمس» را نداشتند، به ۳ گروه تقسیم می شدند؛ گروه اول شرکت هایی با طلب کم تر از یک میلیون مارک که بر اساس توافق حاصله خواهند توانست کلیه مطالبات خود را به صورت اقساط ۵ تا ۸ ماهه از تاریخ صدور قرارداد، وصول کنند. گروه دوم را شرکت هایی تشکیل می دهند که مطالبات آن ها بین یک تا ده میلیون مارک بوده که قرار بر این شد ۱۰ درصد بدهی آن ها پس از امضای قرارداد و بقیه در ۱۶ قسط ۳ ماهه از تاریخ ۱۵ سپتامبر ۱۹۹۴ بازپرداخت شود. گروه سوم نیز شرکت هایی بودند که مطالبات آن ها بیش از ۱۰ میلیون مارک بود و طبق توافق حاصله با ایران، طلب این شرکت ها، به صورت حداکثر ۱۴ قسط ۳ ماهه - که از نیمه اول سال ۱۹۹۶ شروع شده است - بازپرداخت گردد. همچنین توافق به عمل آمد که مؤسسه اعتباری «AKA» تأمین مالی این مجموعه را برعهده گیرد و پوشش بیمه ای آن نیز از بیمه «هرمس» دریافت گردد. مقامات رسمی آلمان، توافق مؤسسه AKA را چشم انداز روشنی فراسوی بیمه هرمس جهت پوشش صادرات به ایران قلمداد کردند.^۳

اتریش

بر اساس تفاهتنامه مشترک بین مقامات مالی ایران و اتریش در وین، کلیه اعتبارات اسنادی مربوط به معاملات فیما بین ایران و اتریش به حجم ۵/۶ میلیارد شیلینگ (اتریش) برابر با ۴۶۰ میلیون دلار با دریافت یک اعتبار میان مدت پرداخت گردیده است. این پرداخت ها شامل کلیه اعتبارات تأخیری و نیز اعتبارات سررسید سال ۱۳۷۳ بوده و همچنین بر اساس این

۱. روزنامه کار و کارگر، «قوانین ایران با کشورهای وام دهنده اروپایی»، ۱۳۷۳/۷/۲۰، ص ۳.

۲. روزنامه ایران، «تمدید مهلت بازپرداخت بدهی های خارجی ایران»، ۱۳۷۲/۱۱/۱۲، ص ۳.

۳. روزنامه کیهان، «توافق ایران و آلمان در مورد بازپرداخت یک میلیارد مارک بدهی های ایران به شرکت های آلمانی»،

۱۳۷۳/۷/۸، ص ۳.

توافق، ایران پس از توقف ۲ ساله از اوایل سال ۱۹۹۶ بدهی‌های خود را به اتریش در ۱۶ قسط به فاصله ۳ ماهه بازپرداخت خواهد نمود. بهره فعلی این بدهی‌ها نیز به صورت اقساط ۱۶ ماهه از سال ۱۹۹۶ پرداخت می‌شود. به علاوه، موافقت شد که پیش قسط این بدهی‌ها نیز از ۳۰ ژوئن ۱۹۹۴ در ۳ نوبت به فاصله ۳ ماه از یکدیگر پرداخت گردد.^۱

همچنین، بانک مرکزی ایران و بانک‌های اتریشی در شهریور ۱۳۷۳ در خصوص استمهال (تمدید مهلت) بدهی‌های خارجی ایران به بخش خصوصی آن کشور، به توافق رسیدند. ارزش بدهی‌های استمهال شده ایران طبق قرارداد موجود بالغ بر ۱۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۲

ایتالیا

هیأت بانک مرکزی ایران در سال ۱۳۷۳ پس از چند روز مذاکرات با مقامات مالی مؤسسه دولتی بیمه ایتالیا (ساجا) موفق گردید یک موافقتنامه مالی بلندمدت با آن کشور امضا نماید. براساس این موافقتنامه، بدهی‌های مؤسسات دولتی و خصوصی و کلیه واردکنندگان کشور به طرف‌های تجاری خود در ایتالیا - که در همان سال پرداخت نشده بود - از طریق اخذ یک اعتبار بلندمدت پرداخت گردد. این اعتبار بالغ بر ۸۰۰ میلیون دلار برآورد شد و کلیه خریدهای آن مشمول پوشش «ساجا» شد. اعتبار مذکور ۶ ساله و شامل ۲ سال دوره تنفس و ۴ سال دوره بازپرداخت تعیین گردید.^۳

همچنین، بانک مرکزی «مدیو کودتیر» ایتالیا به منظور تعویق بازپرداخت بدهی‌های ایران در مورخ یازده اکتبر ۱۹۹۴، یادداشت تفاهمی، با بانک مرکزی ایران امضا کرد. براساس این یادداشت تفاهم، شرکت‌ها و کارخانه‌های طلبکار ایتالیایی که تحت پوشش «ساجا» نبودند، ۲۵ درصد طلب خود را نقداً و بقیه آن را در ۱۶ قسط ۳ ماهه دریافت خواهند نمود. زمان پرداخت اولین قسط ایران، ژوئیه سال ۱۹۹۶ تعیین گردید، این تفاهتنامه آن دسته از بدهی‌های خارجی ایران شامل می‌شد که مربوط به قراردادهای منعقد شده پیش از ۳۱ دسامبر ۱۹۹۳ بود. میزان کل این بدهی‌ها اعم از تحت پوشش «ساجا» و غیر آن پیش از ۲۶۰۰ میلیارد لیر (یک میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلار) برآورد گردید. از این مبلغ، ۱۸۰۰ میلیارد لیر طلب شرکت‌های تحت پوشش بیمه‌ای «ساجا» و بقیه طلب شرکت‌های خارج از پوشش انجمن بیمه تجارت خارجی ایتالیا است.

طبق این قرارداد، ایران این وام یک میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلاری را با بهره‌ای بسیار نازل و

۱. روزنامه رسالت، «ایران برای بازپرداخت یک میلیارد دلار تمهیداتش با سوئیس و اتریش به توافق رسید»، ۱۳۷۱/۷/۴، ص ۲.

۲. روزنامه همشهری، «توافق ایران با بانک‌های اتریش برای تمدید مهلت بازپرداخت بدهی‌های بخش خصوصی»، ۱۳۷۳/۶/۲۲، ص ۲.

۳. روزنامه کار و کارگر، «توافقات ایران و کشورهای وام‌دهنده اروپایی»، ۱۳۷۳/۷/۲۰، ص ۲.

پس از یک دوره تنفس ۲ ساله تا سال ۲۰۰۰ به طرف ایتالیایی بازپرداخت خواهد کرد.^۱

اسپانیا

در پی حل و فصل مسائل مربوط به معوقه‌های ایران به اسپانیا، موافقتنامه‌ای بین دو کشور در مورخه ۱۳۷۳/۱/۲۸ جهت توسعه همکاری‌های اقتصادی - تجاری امضا شد، براساس این موافقتنامه، اسپانیا اعتباری درازمدت در اختیار ایران قرارداد که مبلغ معوقه‌های ایران بین ۱۳۰ تا ۱۵۰ میلیون دلار به طرف‌های اسپانیایی، در آن ملحوظ شده بود. در موافقت‌نامه مذکور، یک دوره تنفس ۱۹ ماهه و یک دوره بازپرداخت ۴ ساله مورد تفاهم قرار گرفت.

به این ترتیب در پایان دوره بازپرداخت ۴ ساله یعنی در پایان سال ۱۹۹۴، معوقه‌های ایران بایستی تسویه می‌گردید. در توافق به عمل آمده، مکانیسم و چگونگی بازپرداخت معوقه‌های مربوط به سال ۱۹۹۳ و سه ماهه اول سال ۱۹۹۴ و همچنین سررسیدهای مربوط به بعد از پایان ماه مارس ۱۹۹۴ تا مارس ۱۹۹۵ نیز تعیین گردید.^۲

امارات متحده عربی

ارزش بدهی‌های ایران به بازرگانان امارات، ۴۰۰ میلیون دلار برآورد گردیده که در چند مرحله، پرداخت آن آغاز گردید. بانک‌های ایرانی در امارات در مورخ ۱۳۷۳/۱/۳ بازپرداخت بدهی‌های به تاءخیر افتاده به بازرگانان اماراتی را آغاز کردند. در امارات، ۱۶ شعبه از دو بانک تجاری ایران فعالیت داشته‌اند.

دبی یکی از بزرگترین شرکای تجاری ایران در منطقه به حساب آمده و از مجموع ۲/۸ میلیارد دلار صادرات مجدد دبی در سال ۱۹۹۳، مقدار ۸۹۷ میلیون دلار به ایران صادر شد. ارزش صادرات مجدد دبی به ایران در ۹ ماهه اول سال ۱۹۹۴ بیش از یک میلیارد دلار برآورد گردید، و بدین ترتیب ایران نخستین طرف تجاری دبی در این مدت بوده است.^۳

بلژیک

براساس موافقت‌نامه اردیبهشت ماه ۱۳۷۳ بین ایران و بلژیک، طرفین در مورد چگونگی بازپرداخت کلیه اعتبارات مالی بخش‌های دولتی و خصوصی ایران به بلژیک به توافق رسیدند. این موافقتنامه در برگیرنده کلیه اعتبارات سررسیده شده واردکنندگان ایرانی تا

۱. روزنامه جمهوری اسلامی، «بانک‌های ایتالیایی از امروز یک میلیارد دلار بدهی‌های ایران را می‌پردازند»، ۱۳۷۳/۱/۱۲، ص ۲.

۲. روزنامه جمهوری اسلامی، «جزئیات توافق مالی ایران و اسپانیا تشریح شد»، ۱۳۷۳/۱/۲۸، ص ۲.

۳. روزنامه اطلاعات، «بازپرداخت بدهی ۴۰۰ میلیون دلاری ایران به بازرگانان اماراتی آغاز گردید»، ۱۳۷۲/۱/۳، ص ۳.

آوریل ۱۹۹۴ می‌شد. دوره تنفس این توافق ۲۶ ماه و دوره بازپرداخت آن ۴ ساله تعیین گردید. مبلغ این توافق حدود ۲۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۱

بریتانیا

بانک مرکزی ایران در آبان ماه ۱۳۷۳ بازپرداخت مبلغ ۳۰۰ میلیون دلار کل بدهی‌های بدون تضمین وارداتی ایران به صادرکنندگان انگلیسی را تقبل کرد. مجموعه این بدهی‌های مورد توافق بین ۵۰ تا ۱۰۰ میلیون دلار تخمین گردید. در همان سال، تعدادی از بانک‌ها و شرکت‌های انگلیسی به صورت جداگانه در مورد زمان بندی مجدد بازپرداخت بدهی‌های معوقه، توافقاتی را با ایران به امضا رساندند. بانک کوریت سوئیس از سوی ایران مأمور شد با همکاری بانک ملت، مقدمات بازپرداخت بدهی‌های بانک‌های ایران به طلبکاران انگلیسی را فراهم سازد.^۲

همچنین، در راستای توافقات بین دو کشور در آبان ماه ۱۳۷۳، دو طرف مجدداً در آبان ماه ۱۳۷۴ بر سر قرارداد تسویه کامل بدهی‌های معوقه ایران، روابط اقتصادی دو طرف، وارد مرحله جدیدی از گفتگوها شدند. این توافق بین مقامات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان دولتی تضمین اعتبارات صادراتی انگلیس (B.C.I.D.) درباره تسویه بدهی‌های معوقه ایران به این سازمان حاصل شد. براساس این توافق، ایران تعهد کرد که معادل ۶۰ میلیون دلار به طور نقد به انگلیسی‌ها بپردازد که بدین ترتیب، کل بدهی‌های ایران به این بنگاه ملی بیمه صادراتی تسویه شود.^۳

با تسویه حساب این بدهی‌ها، راه برای ادامه مجدد پوشش بیمه صادراتی به شرکت‌های انگلیسی - که قصد تجارت با ایران را داشته‌اند - هموار گردید. در خرداد ماه ۱۳۷۳، بانک‌های ملت و کوریت سوئیس به نمایندگی از سوی ایران، نسبت به پرداخت معادل ۲۴۰ میلیون دلار بدهی سیستم بانکی ایران به آن دسته از شرکت‌های انگلیسی که حداقل معادل ۵ میلیون دلار طلبکار بودند و از پوشش بیمه صادراتی نیز برخوردار نبودند، به توافق رسیدند. در پی آن مقرر شد که این بدهی‌ها طی اقساط ۵ ساله تا سال ۱۹۹۹ تسویه شوند، لیکن این توافق شامل طلب‌های (بی. سی. جی. دی) نیست. زیرا بین طرفین در مورد تسویه این بدهی‌ها اختلاف نظر زیادی وجود داشته است، اما با وجود تحریم تجاری امریکا علیه ایران، سطح تجاری دو طرف در ۶ ماهه اول سال ۱۹۹۵ حدود ۱۱ درصد نسبت به مدت مشابه در سال ۱۹۹۴ افزایش یافته بود.^۴

۱. روزنامه سلام، «برای تسهیل در بازپرداخت بدهی‌های ایران به بلژیک»، ۱۳۷۲/۲/۱۸، ص ۲.

۲. روزنامه سلام، «طرح بانک مرکزی ایران برای بازپرداخت بخشی از بدهی‌های معوقه ایران به صادرکنندگان انگلیس»، ۱۳۷۳/۸/۲، ص ۳.

۳. روزنامه جمهوری اسلامی، «ایران و انگلیس برای تسویه کامل بدهی‌های معوقه به توافق نهایی رسیدند»، ۱۳۷۲/۸/۲۰، ص ۲ همان.

تایوان

بانک مرکزی ایران در مورخه ۱۳۷۴/۲/۳۰، مبلغ ۳/۳۱ میلیون دلار بابت پرداخت قروض خود به شرکت‌های صادرکننده تایوانی در اختیار بانک بین‌المللی «کامرشال» در چین قرار داد. خبرگزاری آلمان در همان سال نوشت: «ایران تدریجاً قصد دارد در مجموع ۲۸ میلیون دلار از بدهی‌های خود را به شرکت‌های تایوانی بازپرداخت نماید»^۱.

ترکیه

مشکل مطالبات شرکت‌های ترک از ایران در دی ماه ۱۳۷۳ در پی توافق بانک مرکزی ایران با یک بانک خصوصی ترکیه حل و فصل گردید. بانک مرکزی ایران، پرداخت حدود ۱۵۰ میلیون دلار از وجوه صادراتی به تعویق افتاده شرکت‌های ترک را تقبل کرد و مقرر شد که این بدهی‌ها از طریق «اژه بانک» ترکیه پرداخت شود.

بانک مرکزی ایران و «اژه بانک» ترکیه قرارداد وامی کوتاه مدت منعقد کردند و بدین صورت «اژه بانک» این وجوه را به شرکت‌های ترک برعهده گرفت.^۲

مقامات رسمی آنکارا، بدهی ایران به شرکت‌های ترک را حدود ۱۵۰ میلیون دلار و بدهی ایران به بانک مرکزی ترکیه را حدود ۵ میلیون دلار ذکر کردند.

مهمترین اقلام صادراتی ترکیه به ایران مواد غذایی، مواد خام لاستیکی، خودرو، شیشه، قطعات یدکی خودرو و مواد شیمیایی بود که از سوی شرکت‌های ترک به ایران صادر گردید.^۳

سوئیس

در پی انجام مذاکرات مالی بین مقامات ایرانی و بیمه دولتی سوئیس، طرفین در مورد چگونگی اعطای اعتبار میان مدت و پرداخت کلیه مطالبات بیمه شده شرکت‌های سوئیس در آخرین روزهای سال ۱۳۷۳ به نتیجه رسیدند. براساس این تفاهمنامه، کلیه پرداخت‌های مربوط به اعتبارات تأخیری اعم از نقد و یوزانس سوئیس از طریق دریافت اعتبار میان مدت پرداخت گردید، همچنین کلیه اعتبارات اسنادی که تا پایان سال ۱۳۷۳ سررسید شده بودند، مشمول این تفاهمنامه شدند. اعتبار دریافتی از سندیکای بانک‌های سوئیس دارای ۲ سال دوره تنفس و ۲ سال

۱. روزنامه ایران، «بانک مرکزی ایران، ۳/۳۱ میلیون دلار بابت قروض خود به شرکت‌های تایوانی پرداخت کرده است».

۲. ۱۳۷۴/۲/۳۰، ص ۲.

۳. روزنامه رسالت، «تعمین نحوه بازپرداخت بدهی ۱۵۰ میلیون دلاری ایران به ترکیه»، ۱۳۷۳/۱/۱۲، ص ۲ همان.

دوره بازپرداخت تعیین گردید^۱

حجم تفاهتنامه امضا شده با سوئیس و اتریش جمعاً حدود یک میلیارد دلار که با احتساب قراردادهای قبلی با آلمان و ژاپن جمعاً ۵٫۶ میلیارد دلار از اعتبار ایران، مورد مذاکره قرار گرفت.

سوئد

بر اساس توافق حاصله در خردادماه ۱۳۷۳ بین ایران و سوئد، آن کشور موافقت کرد که مهلت بازپرداخت ۱۴۰ میلیون دلار بدهی‌های کوتاه مدت ایران را تمدید کند. با این توافق، کل بدهی‌های ایران به ۸ کشور خارجی اروپایی که مدت بازپرداخت آن‌ها تمدید شده به ۶ میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۲

کره جنوبی

کره جنوبی برای بازپرداخت دیون ایران به مؤسسات بازرگانی خود، مهلت دیگری به ایران داد. اعتباردهندگان آن کشور موافقت کردند که دیون ایران در پی وقفه‌ای ۲ ساله طی یک دوره ۳/۵ ساله به اقساط پرداخت گردد. این توافق در پی مذاکرت اعتباردهندگان کره جنوبی و یک هیأت از بانک مرکزی ایران در اردیبهشت ماه ۱۳۷۳ حاصل شد. دیون ایران به مؤسسات عمده کره جنوبی در مجموع بیش از ۴۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۳

هلند

ایران و هلند در مرداد ماه ۱۳۷۳ در مورد تفسیط ۱۶۰ میلیون دلار از بدهی‌های تهران به توافق رسیدند. بر اساس این توافق، بدهی‌های ایران به سازمان بیمه اعتباری هلند تا سال ۱۹۹۹ تسویه خواهد شد.^۴

دانمارک

هیأت بانک مرکزی ایران در اردیبهشت ماه ۱۳۷۳ طی مذاکرات با مقامات مالی شرکت بیمه صادراتی دانمارک موفق شدند قراردادی جهت بازپرداخت اعتبارات سررسید شده به امضا برسانند. بر اساس این تفاهتنامه، کلیه اعتبارات پرداخت نشده مؤسسات دولتی

۱. روزنامه رسالت، «ایران برای بازپرداخت یک میلیارد دلار تمهذات خود با سوئیس و اتریش به توافق رسید»، ۱۳۷۳/۷/۴، ص ۲.

۲. روزنامه کیهان، «توافقات ایران و سوئد در مورد بازپرداخت بدهی‌های کوتاه مدت ایران»، ۱۳۷۳/۳/۲۲، ص ۳.

۳. روزنامه رسالت، «ایران برای بازپرداخت ۴۰۰ میلیون دلار از تمهذات خود با کره جنوبی به توافق رسید»، ۱۳۷۳/۷/۱۰، ص ۲.

۴. روزنامه سلام، «ایران و هلند در مورد تفسیط ۱۶۰ میلیون دلار از بدهی‌های ایران به توافق رسیدند»، ۱۳۷۳/۵/۱۵.

و خصوصی ایران از محل اعتباری - که به همین منظور در اختیار ایران قرار داده شد - بازپرداخت گردید.

جمع اعتبار مذکور بالغ بر ۲۱۰ میلیون دلار بوده و این اعتبار کلیه تعهدات قابل سررسید در سال ۱۳۷۳ را نیز پوشش داد. براساس تفاهتنامه مذکور، دوره تنفس ۲ سال و مدت بازپرداخت این اعتبار تازه، ۴ سال (تا سال ۲۰۰۰) تعیین گردید^۱

فرانسه

مذاکراتی بین فرانسه و ایران برای حل و فصل مسئله بدهی های معوقه تهران به سازمان بیمه صادراتی فرانسه (کوفاس) از ۱۶ تا ۱۸ فروردین ماه ۱۳۷۳ در پاریس آغاز گردید. میزان بدهی های ایران به فرانسه ۱/۲ میلیارد فرانک فرانسه (۲۲۰ میلیون دلار) برآورد گردیده که ایران موظف است طی یک دوره تنفس ۲ ساله و طی ۴ ساله (تا سال ۱۹۹۹) بدهی های خود را نسبت به فرانسه بازپرداخت نماید^۲ (این میزان بدهی ها بدون احتساب سررسیدهای سال ۱۳۷۴ بوده است).

یونان

ایران تمامی دیون خود به شرکت های صادراتی یونان را در مورخ ۱۳۷۳/۴/۲۲ بازپرداخت کرد، یک مقام رسمی بانک صادرات ایران که در یکی از شعبات این بانک در آتن فعالیت دارد افزود؛ بانک صادرات برای حل و فصل دیونی که در ۲ ساله گذشته (سال پایه ۱۳۷۲) بر روی هم انباشته شده بود، حدود ۴ میلیون دلار به ۲۰ شرکت یونانی پرداخت کرد. مبادلات بازرگانی دوطرف، به استثنای نفت در سال ۱۹۹۳ تنها در حدود ۱۹ میلیون دلار برآورد گردید^۳.

ژاپن

مقامات مالی دو کشور ایران و ژاپن در سال ۱۹۹۳ درباره نحوه بازپرداخت بدهی های معوقه تهران به توکیو به گفتگو نشستند. دولت ژاپن توافقی راجع به زمان بندی مجدد ۶۰۰ تا ۷۰۰ میلیون دلار قروض ایران را اعلام کرد^۴.

همچنین، به دنبال مذاکرات هیأت بانک مرکزی ایران با شرکت های صادرکننده ژاپنی در سال ۱۳۷۲، تفاهتنامه ای بین طرفین به امضا رسید، که بر مبنای آن بیش از ۲ میلیارد

۱. روزنامه جمهوری اسلامی، «ایران و دانمارک برای بازپرداخت بدهی ها به توافق رسیدند»، ۱۳۷۳/۲/۶، ص ۲

۲. روزنامه سلام، «ایران و فرانسه در خصوص بدهی های معوقه به توافق رسیدند»، ۱۳۷۳/۷/۲۰، ص ۲

۳. روزنامه اخبار، «بدهی های ایران به یونان پرداخت گردید»، ۱۳۷۴/۴/۲۲، ص ۲.

۴. روزنامه ایرار، «تسدید مهلت بازپرداخت بدهی های خارجی ایران»، ۱۳۷۲/۱۷/۱۲، ص ۲

دلار اعتبار در اختیار بانک مرکزی قرار گرفته شد، تا کلیه مطالبات شرکت‌های ژاپنی را بازپرداخت نماید. این تفاهمنامه به دنبال توافقی بود که ایران و آلمان در همان سال، منعقد نموده بودند. مجموع تعهدات سررسیده شده کوتاه مدت و فشرده ایران در سال‌های ۱۳۷۱-۱۳۷۲ حدود ۸ میلیارد ین برآورد گردید.^۱

قرارداد قسط بندی مجدد ایران و ژاپن در مورخ ۱۳۷۴/۸/۲۲ در خصوص بازپرداخت معوقه‌های ایران (۱۵۰ میلیون دلار) به شرکت‌های ژاپنی توسط مقامات مالی دو طرف به امضا رسید. این قرارداد به دنبال انقضای قرارداد با شرکت‌های بزرگ ژاپنی برای قسط بندی مجدد و پرداخت مطالبات آن‌ها - که در اردیبهشت ۱۳۷۳ به امضا رسیده بود - صورت پذیرفت. بانک مرکزی ایران مذاکرات مؤثری را برای تعیین نماینده از طرف دیگر صادرکنندگان ژاپنی به منظور بازپرداخت مطالبات باقیمانده آن‌ها به عمل آورد.^۲

دو بانک بزرگ ژاپنی به نامهای بانک توکیو و توکای بانک به عنوان بانک‌های عامل و ۱۴ بانک محلی به عنوان نماینده پرداخت با بانک مرکزی ایران وارد گفتگو شدند و در نهایت توافق حاصل شد که آن‌ها به عنوان نمایندگان ۱۸۱ شرکت کوچک و متوسط ژاپنی شرایط بازپرداخت را مورد بررسی قرار دهند.

این توافق طی قراردادی در مورخ ۱۳۷۴/۸/۲۳ به امضای طرفین رسید و مبلغ قرار داد حدود ۱۵۰ میلیون دلار برآورد گردید که براساس شرایط تعیین شده، صادرکنندگان ژاپنی در مدت زمان کم‌تری مطالبات خود را دریافت دارند.^۳

همچنین مقامات مالی ایران با بستن کاران ژاپنی در سال ۱۳۷۳ در زمینه تسطیح مجدد ۲ میلیارد دلار از تعهدات معوقه به توافق رسیدند و قرار شد این تعهدات با بهره ۵ درصد ظرف مدت ۳/۵ سال بازپرداخت گردد.^۴

در یک جمع بندی کلی در مورد زمان بندی تعهدات خارجی ایران، طی گفتگوهای رسمی ایران، نمایندگان بانک‌های خارجی و شرکت‌های بیمه صادراتی کشورهای آلمان، ژاپن، ایتالیا، اتریش و اسپانیا، نتایجی حاصل شد و پیش از ۶ میلیارد دلار از تعهدات سررسید شده سال ۱۹۹۳ و تعهدات قابل سررسید در سال ۱۹۹۴ زمان بندی مجدد شد. ایران طی توافقی با بانک‌های آلمانی در مورد ۴/۵ میلیارد مارک (۲/۶ میلیارد دلار) از دیون معوقه، به نتایجی مثبت دست یافت که بخش قابل توجهی از این رقم، یعنی ۳/۲ میلیارد مارک مربوط به تعهدات سررسید شده سال ۱۹۹۳ و مابقی آن یعنی ۱/۳ میلیارد مارک مربوطه به تعهداتی است که در سال ۱۹۹۴ سررسید آن‌ها فرا رسیده بود. بازپرداخت

۱. روزنامه سلام، «توافقات اخیر مالی تهران - توکیو»، ۱۳۷۲/۱۲/۲۲، ص ۳

۲. روزنامه رسالت، «ایران در زمینه تسطیح بدهی‌های خود با ژاپن به توافق رسید»، ۱۳۷۴/۸/۲۲، ص ۳

۳. روزنامه رسالت، «ایران در زمینه تسطیح بدهی‌هایش با ژاپن به توافق رسید»، ۱۳۷۲/۸/۲۲، ص ۳

۴. روزنامه ایران، «زمان بندی تعهدات خارجی ایران»، ۱۳۷۳/۷/۲۹، ص ۲

تعهدات ایران به آلمان به سال ۱۹۹۶ موقوف گردید که طی یک دوره ۴ ساله (۱۹۹۶-۱۹۹۹) انجام خواهد شد.^۱

گزارشی از اکونومیست درباره استحکام اقتصادی، توان صادراتی و بازپرداخت بدهی‌های خارجی ایران^۲

اقتصاد ایران طی ۹ ماهه اول سال ۱۹۹۵ توانسته بود ضمن استحکام خود، جاذبه سرمایه‌گذاری برای خارجیان را قوت بخشد. تمایل سرمایه‌گذاری در ایران و تثبیت قیمت نفت در ۳ ماهه دوم سال ۱۹۹۵ به استحکام اقتصاد ایران کمک زیادی کرد. این نشریه با اشاره به موفقیت ایران در جذب سرمایه‌گذاری خارجی در زمینه نفت نوشت: «تحریم تجاری امریکا علیه ایران موجب شد که شرکت امریکایی «لونوکو» از یک معامله پرسود کنارزده شود و راه برای شرکت نفتی «توتال» فرانسه باز شود». درباره افزایش توان صادراتی ایران در مورد نفت خام و کاهش مصرف فرآورده‌های نفتی در داخل این کشور، این نشریه افزود: «بخشی از افزایش توان صادرات نفت خام ایران ناشی از افزایش توان تولید و بخش دیگر نتیجه کاهش مصرف فرآورده‌های نفتی در داخل بوده است».

این نشریه همچنین به «روش احیای مستقیم تولید فولاد» در اصفهان اشاره کرد و ظرفیت تولید سالانه آن را ۶۰۰ هزار تن برآورد گردانید. این روش می‌تواند با روش احیای مستقیم امریکا در بازارهای بین‌المللی رقابت کند و بخشی از بازارهای امریکا را در اختیار گیرد. این نشریه در زمینه بازپرداخت بدهی‌های ایران و استمهال آن‌ها نوشت: «سال ۱۹۹۵ برای ایران سال درخشانی بود».

در این سال، ایران توانست اکثر بدهی‌های خود را بازپرداخت و یا دوباره زمان بندی کند. «اکونومیست» با اشاره به این موضوع که ایران در سال ۱۹۹۶ بایستی ۴ میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار از بدهی‌های خود را بپردازد، افزود: «بانک تسویه حساب‌های بین‌المللی مستقر در باسل (سوئیس) گزارش داد که در ۴ ماهه آخر سال ۱۹۹۴، بانک مرکزی ایران، ذخایر ارزی خود را ۴۹۵ میلیون دلار افزایش داد و به ۶ میلیارد و ۴۹۰ میلیون دلار رسانید».

پرتال جامع علوم انسانی